

П. Козловський: «У постмодерну добу наука втратила свою функцію конституювання світогляду. Її парадигми – універсальний механіцизм, або еволюціонізм – як теорії всеосяжності самим розвитком природознавства були заперечені у своїх домаганнях на тотальність <...>. Нині мислення знову відновлює у своїх правах релігійну форму знання і метафізику, тому постмодерне мислення, залишивши позаду відстоювану О. Контом і позитивізмом послідовність епох, очевидно, повертається до міфу. Різноманітні форми духовного начала – церковні, гностичні, містичні – викликають нині до себе підвищений інтерес <...> Модерн виходив з єдиного універсального наукового методу – каузально-аналітичного.

Цю парадигму відкинули в результаті критики принципу каузальності і переходу в сфері наукової теорії від законів причинності до вірогіднісних законів.

Своєрідним свідченням цього є потяг до «художніх-форм мислення, що знайшов свій вираз у К'єркегора, Ніцше та їхніх послідовників, а також пошук глибинної філософії в самих художніх текстах (У. Еко).

Ці процеси, які відбуваються в ядрі культури, тягнуть за собою зміну самого її типу. На думку багатьох культурологів, нині відбувається перехід від культури інноваційно-креативного типу, яка сформувалась ще в добу Ренесансу – XVII ст., до культури нового типу. На зміну індустріальній цивілізації приходить постіндустріальна, інформаційна, яка потребує докорінної зміни всієї організації суспільного життя, структури суспільної свідомості, характеру, психології, мислення, типу ментальності людей, що живуть у цю добу.

Крім свого ядра, культурного інтегратора, культурний космос характеризується наявністю периферії – тих сфер культури, які з урахуванням своєї віддаленості від нього, більше розмиті, нечіткі, динамічні.

РЕЦЕНЗІЯ «СВІТОВОГО МІСТА» О. ШПЕНГЛЕРА В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ФІЛОСОФІЇ

Поляруш Б. Ю.

*кандидат філософських наук, доцент, кафедра філософії
Львівського національного університету імені Івана Франка*

О. Шпенглер розробляє свою концепцію «світового міста» для дослідження процесу трансформації культури в цивілізацію. Для О. Шпенглера поява «світового міста» маніфестація занепаду релігійності та період, коли матеріальні цінності починають панувати над всіма іншими. В цей час, на думку О.Шпенглера, можна спостерігати поглинання центром провінцій, загострення протистояння міста та села.

«Замість світу місто – одна точка, в якій зосереджується все життя великих країн, – тоді як все інше в'яне; замість багатого формами, зрощеного із землею народу – новий кочівник, паразит, житель великого міста, людина, абсолютно позбавлена традицій, що розчиняється в безформній масі, людина фактів, безрелігійна, інтелігентна, безплідна, сповнена глибокої відрази до селянства». [1, с. 70–71]. Як пише О. Шпенглер, «Світове місто – це космополітизм замість «батьківщини», холодний практичний розум замість благоговіння перед традицією і укладом, наукова іррелігійність як скам'янілі залишки колишньої релігії серця, «суспільство» замість держави, природні права замість придбаних. Гроші як неорганічний абстрактний чинник, позбавлений зв'язку з сутністю родючої землі,

з цінностями первісного укладу життя» [1, с. 71–72]. Як відомо, людство вже пройшло хронологічні межі (2000 р.), в яких О. Шпенглер описує європейське «світове місто». Виникають очевидні питання: який з прогнозів О. Шпенглера здійснився? Чи втратила сучасна людина батьківщину, національну культуру чи ідентичність? Зрозуміло, що відбулись значні трансформації національних культур, але чи ці зміни були такими фатальними, якими їх бачив О. Шпенглер? Те, що, на нашу думку, було просто свідченням поглиблення модернізаційних процесів в західному суспільстві, О. Шпенглер сприймає як показник занепаду.

Ознаками нового урбанізованого світу, за О. Шпенглером, є його прямолінійність, геометричність. На нашу думку, в Новий час у стародавніх містах Європи відбувається перехід від органічного до регулярного, геометричного типу топографії вулиць, що було пов'язане з намаганням реалізувати грандіозний модернізаційний проект.

Важко не побачити протиріччя у позиції О. Шпенглера, але треба відзначити, що його увага до трактування часу в античній культурі допомагає нам зрозуміти специфіку становлення сучасної людини. Чому саме в місті час починає текти швидше, а для його підрахунку виникає необхідність нових одиниць його обчислення: годин, хвилин, секунд?

В сучасному мегаполісі завдяки модернізаційним проектам прискорюються всі цивілізаційні зміни як в матеріальній, так і духовній культурі. До того ж перетворення в культурній сфері часто не встигають за змінами в матеріальній сфері, що неминуче веде до загострення соціокультурних конфліктів.

Чи дійсно ми живемо в час механічної цивілізації, в час перемоги міста над органічним селом? Згадаємо, що ще в докомп'ютерний, доінтернетовий час М. Маклюєн говорив в роботі «Галактика Гутенберга» (1962 р.) про світ як глобальне село. Чи сьогодні протистоять органічна релігійна, сільська культура і механічне іррелігійне світове місто? Чи така біполярна конструкція «світове місто-провінція-село» є вже в минулому, а в наш час треба говорити про дифузію міста і села в глобальному місто-селі.

За всієї метафоричності теорій О. Шпенглера є багато спільного між тим, як він свого часу описує цивілізацію, і сучасною ситуацією в нашій країні, коли відбувається безконтрольна урбанізація, яка пов'язана з протиставленням великих промислових міст і українського села, двох культур і мов, двох політичних націй. Нації українського села і нації космополітичного міста, де починає спостерігатися пріоритет матеріальних цінностей.

Актуальною є проблема впливу на становлення української політичної нації наших промислових міст, в яких панують такі способи самоорганізації суспільного життя, які перетворюють наші міста на Сході в центри денационалізації. Отже, в Україні протистоять два способи самоорганізації суспільства. Один з них квазірадянський, який панує на Сході України. Другий, традиційний, національний, пов'язаний з сільськими способами самоорганізації громадського життя. Українське східне місто залишається в управлінні квазірадянських еліт. Ми спостерігаємо не діалог, а боротьбу двох політичних націй, націй «міста» і «села».

Треба відзначити, що більшість алармістських тверджень О. Шпенглера щодо міста виявилися значно перебільшеними. Протистояння між космополітичними європейськими мегаполісами і національно орієнтованими селами, за всієї складності цих процесів, виявилось скоріше взаємодією і взаємовпливом. Поруч з космополітизмом розвиваються і національні і регіональні культури. Європа змогла подолати ту кризу, яку передбачав О. Шпенглер.

Все це є запорукою того, що і українське протистояння міста і села буде подолане на шляхах налагодження діалогу, взаєморозуміння і поваги.

Список використаної літератури

1. Шпенглер О. Закат Европы. Образ и действительность. Новосибирск, 1993. 592 с.